

Sveavägen 59, plan 6
Box 350, SE-101 26 Stockholm, Sweden

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras
rättigheter
The Swedish federation for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer
Rights
Member of International Lesbian and Gay Association (ILGA)

Förbundskansli
+46 8 50 162 900
forbund@rfsl.se

RFSL Media
+46 8 50 162 910
komut@rfsl.se
www.rfsl.se

Fax
+46 8 50 162 999

Webb
www.rfsl.se

REMISSYTTRANDE
2014-08-21

Justitiedepartementet
*Enheten för processrätt och
domstolsfrågor*

Genomförande av brottsofferdirektivet (Ju2014/3367/DOM)

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) har beretts tillfälle att yttra sig över promemorian Genomförande av brottsofferdirektivet (Ds 2014:14). RFSL lämnar härmed följande synpunkter.

Inledande kommentarer

RFSL arbetar aktivt med att stödja brottsoffer, främst genom en egen brottsofferjour, men även genom att bidra till kunskapsuppbyggnad hos andra parter. Vi välkomnar det arbete som bedrivs för att stärka brottsoffrens ställning och förbättra det stöd som brottsoffer och deras anhöriga erbjuds.

RFSL har under utredningens arbete haft möjlighet att inkomma med synpunkter. Vi vill nu, liksom då, poängtera

- vikten av att öka den specifika kunskapen om de behov av stöd som personer som utsatts för hatbrott har,
- behovet av att öka tillgången på skyddade boenden för transpersoner samt homo- och bisexuella män,
- behovet av skydd även för partner(s) när det gäller våld motiverat av hedersnormer,
- behovet av förebyggande arbete,
- behovet av permanent stöd till RFSL:s brottsofferjour samt
- vikten av ett intersektionellt perspektiv i arbetet med stöd och hjälp till brottsoffer.

Överlag präglas Brottssofferdirektivet samt promemorians analys och förslag av ett heteronormativt cisperspektiv¹. Om detta perspektiv även

---

¹ En cisperson är en person som entydigt är, och alltid har varit, antingen man eller kvinna och är motsatsen till en transperson. Att anlägga ett cisperspektiv är att se en fråga eller företeelse utifrån ett binärt köns perspektiv (antingen man eller kvinna) utan att tänka sig in i hur det företer sig ur en transpersons synvinkel.

kommer prägla regeringens genomförande av direktivet kommer detta allvarligt försvåra möjligheterna för brottsoffer som inte är heterosexuella eller cispersoner att få ett fullgott och likvärdigt stöd.

RFSL vill stryka under att det inte finns någonting som förhindrar att Sverige går längre i arbetet med att stödja brottsoffren och deras anhöriga än vad direktivet föreskriver.

Definitionen av familjemedlemmar (4.1)

Direktivet definierar familjemedlemmar som “make eller maka, person som lever tillsammans med brottsoffret i en fast nära relation, i ett gemensamt hushåll och i ett stabilt och varaktigt förhållande, släktingar i rakt upp- eller nedstigande led, syskon och personer som är beroende av brottsoffret”. Denna definition avspeglas enligt promemorian redan i svensk rätt.

RFSL menar att denna definition är för snäv då den endast syftar på tvåsamma förhållanden och på personer som är beroende av brottsoffret. Detta exkluderar personer som lever i flersamma förhållanden, det vill säga flera personer som har en intim, stabil och varaktig relation till varandra. Det exkluderar också nya partners, exempelvis en make eller maka till en person vars före detta partner utsatts för brott, och barn i nya relationer. Även personer som brottsoffret är beroende av genom emotionella eller andra band utesluts från den definition som används i direktivet.

Vi anser därför att regeringen bör se över hur regleringen i svensk rätt kan förändras för att även omfatta flersamma förhållanden, nya relationer och personer som brottsoffret är beroende av.

Rätten att förstå och bli förstörd (5.1)

RFSL vill understryka vikten av att brottsoffret kan utnyttja sin rätt till en stödperson redan från första kontakten med behöriga myndigheter. Idag saknas det en reglering i Sverige som ger brottsoffret denna rätt. Den lagreglerade rätten till stödperson inträder i Sverige först vid förhör under en förundersökning.

Detta kan resultera i att brottsoffrets möjlighet att nyttja sig av direktivets rättighet att åtföljas av en stödperson redan från första kontakten kan komma att skilja sig åt beroende på vart i landet brottsoffret befinner sig eller på den myndighetsperson som brottsoffret först träffar. Detta är högst otillfredsställande. Och det är tveksamt om nuvarande svenska ordning uppfyller direktivets krav.

Rätt till hjälp och stöd från stödverksamheter för brottsoffer (5.6)

RFSL delar inte utredningens uppfattning att Sverige uppfyller vad direktivet kräver i fråga om rätt för målsägare och deras

familjemedlemmar att få tillgång till både allmänna och specialiserade stödverksamheter.

Idag finns inget tydligt nationellt ansvar för brottsofferjourer ansvaret är istället genom Socialtjänstlagen (2001:453) i huvudsak delegerat till kommunerna. Dock finns det endast så kallade ska-krav på kommunerna vad gäller kvinnor som utsatts för våld eller andra övergrepp av närstående samt barn som utsätts för brott eller bevittnar våld eller andra övergrepp mot eller av närstående.

Detta gör att möjligheten till hjälp och stöd påverkas kraftigt av de lokala prioriteringar som görs och att fungerande verksamheter inte finns tillgängliga över hela landet. Det gör också att mindre kommuner kan sakna kompetens och medel att erbjuda specialiserad kunskap om olika former av utsatthet och kan leda till sekundär viktimisering, det vill säga nya kränkningar genom ett bristfälligt bemötande av brottsoffret, eller genom felaktiga bedömningar i socialtjänstens utredningar, orimliga krav för att bevilja en insats. Det har exempelvis kommit till vår kännedom om fall där socialtjänsten i vissa kommuner kräver en polisanmälan för att bevilja skyddat boende.

Till detta kommer att de stödverksamheter som drivs av civilsamhället gör det med bidragsmedel som beviljas årsvis vilket försvårar långsiktig planering av verksamheten och dess insatser.

Dessa brister vad gäller efterlevnaden av Brottsofferdirektivet drabbar i särskilt stor utsträckning transpersoner samt homo- och bisexuella män.

Rättigheter i samband med beslut att inte väcka åtal (6.2)

RFSL tycker det är bra att det införs en ordning där det görs att det finns en möjlighet för den som berörs att begära överprövning av ett negativt åtalsbeslut. Vi är dock kritiska till den något formlösa ordning som föreslås och menar att det inte räcker att tydliggöra i Riksåklagarens riktlinjer att sådan information ska lämnas.

Brottsofferdirektivet föreskriver att det ska finnas en rättighet för brottsoffret att få ett negativt åtalsbeslut överprövat. Någon sådan rättighet finns inte i Sverige idag. Däremot finns en möjlighet för åklagarmyndigheten att överpröva ett sådant beslut.

Även om vi tycker att det förslag som läggs fram i promemorian är ett välkommet steg på vägen menar vi att det inte räcker för att uppfylla direktivets krav på att det ska finnas en rätt till överprövning.

I samband med att vissa ändringar i rättegångsbalken kap 7 genomfördes 2002 framförde Justitiekanslern (JK dnr 1989-00-80), med hänvisning till vikten av allmänhetens förtroende för åklagarnas handläggning, att det i

rättegångsbalkens kap 7 borde införas en uttrycklig möjlighet för den enskilde att få ett åklagarbeslut prövat på nytt av en annan och högre åklagare. Vi menar att JK argumentation då fortfarande står sig och att den ytterligare understöds av direktivets krav på en explicit rättighet till överprövning av negativa åtalsbeslut.

Rätt till skydd inom ramen för verksamheter för reparativ rättvisa (6.3)

Utredningen saknar en problemanalys vad gäller arbetet med reparativ rättvisa vid hatbrott och framförallt transfobiska brott. Hur kan en medlingsprocess fungera i dessa fall med bibehållning av skydd för privatlivet? Hur tar man exempelvis hänsyn till risken för outning?

För att Sverige ska kunna leva upp till direktivets krav behövs det ökad kunskap inom detta område med bland annat kunskap om korrekt terminologi kring pronomen och kring hbtq-personers särskilda utsatthet i samhället och av rättsväsendet.

Rätt till skydd (7.1)

Vi menar att det skydd mot sekundär och upprepad viktimisering, hot eller vedergällning som finns i Sverige idag inte uppfyller de krav som direktivet ställer upp.

Den tid det tar för brottsoffer och deras anhöriga att få kontakt med en kommunal stödinsats varierar och skiftar kraftigt över landet. En annan allvarlig brist är bristen på skyddade boende, och riskbedömningen för ärenden där hbtq-personer söker skydd hos socialtjänst. Det förekommer fall där icke (cis-)kvinnor erbjuds övernattningsplatser på härbärgen eller vandrarhem, när de är i själva verket har skyddsbehov. I andra fall antas att den hjälpsökande kunna lösa sin situation på egen hand. Insatserna för hbtq-personer behöver utökas och målgruppen måste inkluderas i fler begrepp, som partnersvåld, hedersrelaterad våld etc.

Rätt till skydd av privatliv (7.4)

Vad gäller skydd av privatliv finns det stora brister i Sverige. RFSL delar inte den bedömning som finns i promemorian att det vare sig behövs författningsändringar eller andra åtgärder.

Brottsoffer skyddas inte tillräckligt av den befintliga lagstiftningen. De fyra sista siffrorna i personnumret innehåller information om personens juridiska (binära) kön. De brottsoffer som har gjort en könskorrigering men inte fått juridiskt erkännande för det, får sin könsidentitetshistoria exponerad mot sin vilja och riskerar att utsättas för kränkningar.

För att undvika denna typ av upprepad och sekundär viktimisering är skyddet av privatlivet särskilt viktigt för transpersoner. Det gäller dels frågor om förbättrade möjligheter att sekretessbelägga de fyra sista

siffrorna i personnumret samt eventuella namn som är konträra till personens könsidentitet eller könsuttryck, dels rätten att som brottsoffer får välja sitt eget pronomen i rättsprocessen och dokument så att det egna könsidentiteten och uttrycket överordnas det juridiska könet.

En (trans-)person ska inte behöva dras med gamla namn eller sin gamla könsidentitetshistoria under rättsprocessen. Detta perspektiv bör finnas med redan vid brottsanmälan.

Individuell bedömning av brottsoffer för att fastställa specifika skyddsbehov och rätt till skydd för barn och andra brottsoffer med specifika skyddsbehov (7.5)

RFSL välkomnar förslaget i promemorian att, i varje enskilt fall ska göra en skyddsbedömning av målsägandens behov av särskilda åtgärder under förundersökningen och rättegången.

För att ett brottsoffer ska känna trygghet i förhörssituationen och andra delar av rättsprocessen är det viktigt att förhørsledaren och andra nyckelpersoner har empati och förståelse för den som utsatts för brott och dennes anhöriga. Vi vill därför betona vikten av ökad kunskap inom polisen och övriga rättsväsendet kring normavvikande brottsoffer och deras särskilda utsatthet.

Fortbildning av rättstillämpare (8.1)

RFSL delar inte bedömningen att det inte behöver vidtas några åtgärder mot bakgrund av direktivets krav på fortbildning av rättstillämpare.

Som framkommit under utredningens arbete avstår rättsväsendets aktörer, och särskilt domstolar, ofta från att delta i de utbildningsinsatser som anordnas av civilsamhällets aktörer och som erbjuder specialistkunskap exempelvis vad gäller normavvikande brottsoffer.

Vi menar att de utbildningsinsatser som anordnas av rättsväsendets egna aktörer inte räcker till för att ge adekvat kunskap om exempelvis brottsoffers situation vid hatbrott, sexualbrott, hedersproblematik, kontroll genom förtal/ärekränkning/utpressning gällande att till exempel outa könsidentitet, sexualitet, HIVstatus eller liknande.

Mot bakgrund av de kunskapsbrister som finns inom rättsväsendet vad gäller bland annat hbtq-personer och normkritiskt tänkande borde regeringen verka för att kunskapen inom dessa områden ökar. Bristerna illustreras exempelvis tydligt i promemorians starka heteronormativa cisperspektiv.

Samarbete och samordning av insatser (8.2)

RFSL tycker att det är mycket positivt att Sverige är aktivt i det internationella samarbetet för att stödja brottsoffer. Vi vill dock stryka

under de brister som finns vad gäller det civila samhällets möjligheter att delta i internationell samverkan inom området där det framförallt saknas möjligheter att få finansiering.

Internationell samverkan för att stödja brottsoffer blir allt viktigare allt eftersom resandet över gränser ökar. Detta gäller såväl staters som det civila samhällets organisationers samverkan. En person som utsätts för brott på semestern, skolresan eller tjänsteresan måste få adekvat hjälp på plats men kommer även att behöva fortsatt stöd vid hemkomsten, kanske även för en längre tid.

Det är därför viktigt att det finns både finansiering för det civila samhällets organisationer och konkreta samarbetsformer där enskilda brottsoffer kan få hjälp och där hjälp och stöd även erbjuds vid hemkomsten till Sverige.

Med vänliga hälsningar

Christian Antoni Möllerop
Vice förbundsordförande

Magnus Kolsjö
Ersättare i förbundsstyrelsen

Khalid Rashid
Brottsoffersamordnare